

УРОКИ

№ 2 (42), квітень — червень, 2015

ГОЛОКОСТУ

УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРУ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ГОЛОКОСТУ

XV ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС УЧНІВСЬКИХ РОБІТ «ІСТОРІЯ І УРОКИ ГОЛОКОСТУ» ім. І. Б. МЕДВИНСЬКОГО

16–18 травня 2015 року в Києві пройшов щорічний Конкурс учнівських творчих та дослідних робіт. Цього року у фінальній частині Конкурсу брали участь більше 60 учнів старших класів середніх навчальних закладів 12 областей України, а також їхні ровесники з Білорусі та Молдови. Загалом в роботі Конкурсу взяли участь близько 100 людей: конкурсанти, їх наукові керівники-вчителі та журі, що складалося з відомих українських науковців та викладачів. Конкурс, вже за давньою традицією, проводить Український центр вивчення історії Голокосту в співпраці та за підтримки Євроазійського єврейського конгресу, Посольства держави Ізраїль в Україні, Офісу Ради Європи в Україні та німецької фундації EVZ («Пам'ять. Відповідальність. Майбутнє»). Пропонуємо Вам деякі з відгуків та рефлексій щодо цьогорічного Конкурсу.

Одним із важливих напрямів роботи шкіл нового типу в сучасній Україні є виявлення, розвиток і підтримка обдарованих, інтелектуально здібних учнів, які в недалекому майбутньому становитимуть інтелектуальну еліту українського суспільства. Зокрема, це здійснюється й через участь наших вихованців у інтелектуальних конкурсах, турнірах, олімпіадах різного рівня, що проводяться різноманітними інституціями. Серед них хочеться відзначити Український центр вивчення історії Голокосту і проведений ним нещодавно XV Всеукраїнський конкурс «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського.

Від участі в цьому конкурсі в мене залишилися тільки приємні враження. І справа не в тому, що робота моєї учениці була високо оцінена компетентним фаховим

журі — справа в доброзичливій атмосфері, що панувала навколо нас протягом усіх трьох днів перебування в столиці. Організатори заходу зробили все можливе (а може й неможливе!) для того, щоб усім запрошеним учням і вчителям було цікаво та комфортно. Приємно було бачити знайомі обличчя людей, з якими я стикалась під час інших семінарів центру — і організаторів, і колеги-викладачів. Приємно було також познайомитись із новими вчителями-однодумцями, поспілкуватись із високоповажним журі, яке виявилось дуже толерантним і розуміючим, послухати талановитих і розумних учнів-учасників конкурсу. Шкодою, що не вдалося почути всіх конкурсантів, адже обидві секції працювали одночасно.

Особливістю проведення заходів центром є те, що, крім власне конкурсу, його учасники мають змогу чогось навчитись, щось побачити, чимось зацікавитись. Так, цього разу вчителі мали можливість підвищити свій фаховий рівень, взявши участь у заняттях з проблем вивчення різних випадків геноциду і методики викладання історії геноцидів у школі, методики порівняльного дослідження нацистського геноциду щодо різних груп на прикладі геноциду ромів. І вчителі, і учні мали змогу переглянути та обговорити фільми «3 Галичини в Ааргау» та «Минуле», що справили на всіх велике враження і ніби перекинули місток між минулим та сьогоденням, змусили замислитись. Тренінги, проведені з учнями, сприяли вихованню в них толерантності та порозуміння, вчили слухати, чути та розуміти одне одного, разом вирішувати проблеми, працювати в команді. Вважаю, саме таких занять бракує нині в школі, тож отриманий досвід треба брати на озброєння всім учителям. Несподіваною родзинкою конкурсу стала екскурсія пам'ятними місцями Києва. Неодноразово перебуваючи в столиці, відвідувала її історичні й культурні пам'ятки, але

Відкриття Конкурсу: учасники, організатори, члени журі

таку тематичну екскурсію місцями єврейської історії міста відвідала вперше і отримала велике задоволення: М. Кальницький — неперевершений екскурсовод.

Підсумовуючи сказане, хочеться відзначити, що участь у конкурсі — це велика школа і для вчителів, і для наших учнів, адже організатори висувають доволі жорсткі умови участі. Написання роботи вимагає великого напруження, затрат часу, це повинно бути оригінальним дослідженням, що базується на залученні історичних джерел, як офіційних, так і особового походження. У ході проведення дослідження учні здобувають нові навички, такі як пошук респондентів, збір інтерв'ю, запис спогадів і багато іншого. Звичайно, це складно, але одночасно цікаво та повчально, це велика життєва школа для майбутніх студентів та аспірантів. Познайомившись із роботами конкурсантів, не сумніваюсь, що їх чекає саме таке майбутнє. До того ж, діяльність центру має яскраво виражену мотиваційну складову — на конкурсі учасників не тільки оцінювали, а й навчали, стимулювали до роздумів і власних висновків, тобто мотивували до подальшої плідної роботи. То ж не випадково багато вчителів ще під час перебування на конкурсі уже визначились із темою майбутньої роботи, яку вони зі своїми вихованцями представлять на наступний, XVI Всеукраїнський/Міжнародний конкурс «Історія і уроки Голокосту».

Захист учнівських робіт. Виступає Павло Дубатівка

Щиро дякую всім організаторам конкурсу, науковцям, членам журі, колегам-вчителям і, звичайно ж, конкурсантам за незабутні дні, проведені в Києві, за можливість осягнення Голокосту, за спонукання до подальшої роботи в обраному нами напрямі. Українському центру вивчення історії Голокосту, крім величезної подяки, висловлюю побажання подальшої ефективної діяльності, натхнення, цікавих ідей, розуміння та допомоги небайдужих людей.

*Людмила Олененко,
заступник директора з НВР Кам'янсько-Дніпровської
районної гімназії «Скіфія», Запорізька область.*

Уже кілька років поспіль моє вчительське життя підпорядковане певному алгоритму, який пов'язаний не з офіційною структурою навчального року, а з етапами підготовки до конкурсу «Історія і уроки Голокосту». Наприкінці

навчального року, коли здається, що вже не вистачить сил дочекатися канікул та відпустки, зустріч з колегами-науковцями, вчителями та учнями з усієї України, стає своєрідним «еліксиром», який надає енергії та породжує нові ідеї для подальшої роботи. Подібне піднесення спостерігаю і в учнях. Повернення додому стає початком наступного дослідження. Уже в потязі обговорюються теми, розробляється «план дій». І хоча далеко не все з часом втілюється у життя, відчуваєш задоволення від того, що твої учні прагнуть нових знань!

Учнівський конкурс, що проводиться Українським центром вивчення історії Голокосту, — унікальне освітнє явище. Здавалося б, що може бути особливого в конкурсі?! Як багато їх різного рівня та тематики проводиться щороку! Скільки наказів, листів, розпоряджень «сиплються на голову» вчителя! Як часто конкурси перетворюються на заходи, участь в яких забезпечується адміністративно! Конкурс «Історія та уроки Голокосту» не належить до таких. Його особливість — в атмосфері, яка панує серед учасників. Щоразу, беручи участь у фінальній частині конкурсу, не перестаю захоплюватися його організацією, цікавим та змістовним спілкуванням, творчими людьми. Восьмикласник чи випускник, учитель-початківець чи досвідчений педагог — кожен отримає можливість навчатися новому, розвивати свої здібності!

Не став винятком і цьогорічний 15-й Конкурс. Три дні — 16–18 травня, проведені у Пущі Водиці, були насичені та незабутні! Український центр вивчення історії Голокосту в співпраці та за підтримки Євразійського Єврейського Конгресу, Посольства Держави Ізраїль в Україні, Офісу Ради Європи в Україні та німецької фундації «Пам'ять, відповідальність та майбутнє» ефективно організував роботу учасників. 50 робіт учнів із 12-ти областей України, Білорусі та Молдови були презентовані під час роботи в секціях.

Дослідницькі роботи висвітлювали різні аспекти історії Голокосту: загальні та регіональні дослідження, історії Праведників народів світу, персональні історії, міждисциплінарні дослідження, нацистський геноцид ромів, ідеологія ненависті та пропаганда антисемітизму. Хочеться відзначити серйозний рівень підготовки учасників. Значна частина робіт базувалася на архівних джерелах, свідченнях очевидців. Юні дослідники продемонстрували не лише глибокі знання теми, а й уміння дискутувати, аргументовано відстоювати власну точку зору.

Окрему групу робіт склали творчі роботи. Учасники представили власні художні та літературні твори, мистецькі та літературознавчі дослідження.

Авторитетне журі у складі А.Ю. Подольського, Д.Л. Десятова, М.В. Тімкова, М. І. Тягло, В.Р. Нахмановича, Н.О. Зіневич, В.О. Боброва, І.Б. Клімової та Н.А. Резніченко не лише оцінювало роботу конкурсантів, а й допомагало учасникам глибше пізнати тему, звернути увагу на навички, які потребують вдосконалення. Рецензії журі до кожної роботи стали своєрідним «навчальним посібником», що мав на меті подальший розвиток дослідницьких та творчих вмінь.

Особливістю цьогорічного конкурсу стала насичена тренінгова програма. Практикум для учнів «Вибір проблематики та теми дослідження» був присвячений аналізу типових помилок, яких припускаються при написанні до-

слідницьких робіт. На занятті «Особливості підбору та використання джерел у дослідженні» учні отримали методичні поради щодо правильного користування та оформлення посилань на джерела та літературу при написанні дослідницьких робіт. Значна увага була приділена психологічній підготовці школярів під час практикуму «Міжкультурне спілкування та порозуміння» та тим-білдінгу.

Практичні заняття для вчителів «Методика порівняльного дослідження нацистського геноциду щодо різних груп. Приклад геноциду ромів» та «Проблеми вивчення різних випадків геноциду і методика викладання історії геноцидів у школі» дали можливість відпрацювати методичні прийоми, які стануть корисними у роботі з школярами.

Тренінг для конкурсантів.
Проводить заняття Євгенія Резніченко

Цікавою сторінкою конкурсу став перегляд фільму «З Галичини в Ааргау: історія європейця єврейського походження» та його подальше обговорення. І учні, і вчителі активно висловлювалися з приводу побаченого. Дискусія, що зав'язалася, продемонструвала, що учасники конкурсу здатні не лише слухати, але й чути точку зору інших.

Цьогорічний конкурс справив великий вплив не лише на розвиток інтелекту учасників. Особлива його цінність, на мою думку, полягає в тому, що значна увага була приділена емоційній сфері. Відвідання Бабиного Яру, синагоги Розенберга на Подолі та Майдану Незалежності наповнило новим змістом сприйняття історичних подій, дозволило відчути атмосферу «мість пам'яті». Ушанування жертв депортації кримських татар у День пам'яті 18 травня ще раз акцентувало увагу учасників на важливості відновлення історичної пам'яті та встановлення історичної справедливості як складових виховання толерантності в сучасній Україні.

Три дні конкурсу промайнули як одна мить! Нові знання, нові враження, нові знайомства! Кожен із нас збагатився ними і, сподіваюсь, допоміг збагатитись іншим. Усе це стало можливим завдяки організаторам конкурсу. Хочеться побажати їм сил і насаги в подальшій роботі. До нових зустрічей!

Наталя Герасим,
вчитель історії СШ № 41, м. Чернівці

Конкурс був не просто сухим захистом робіт, програма була значно ширшою: тренінги, дискусії,

перегляд фільмів, і просто, вечірні прогулянки парком Пущі-Водиці.

Для учнів цікавими були заняття під керівництвом Євгенії Резніченко. Вчителі мали змогу подискутувати щодо проблем вивчення різних випадків геноцидів та ознайомилися з методикою викладання даної теми в школі. Учасники Конкурсу також розглянули питання, пов'язані з організацією пошукової діяльності і роботи з джерелами та правилами оформлення наукових робіт.

Досить пізнавальною була оглядова екскурсія Києвом та відвідини синагоги. Також учасники заходу побували у Бабиному Яру, який є символом людської трагедії, страждань мирного населення під час війни. Надія Уфімцева та Михайло Кальницький на високому рівні провели тут цікаву екскурсію та зуміли донести інформацію про ті страшні події.

Варто високо оцінити теплу, доброзичливу атмосферу Конкурсу. До конкурсантів зверталися не як до учнів, а як до юних колег-дослідників, що надавало їм ще більшої впевненості в своїх силах. Директор Українського центру вивчення історії Голокосту та голова журі А. Подольський ще під час відкриття та в наступні дні неодноразово називав усіх учасників фіналу вже переможцями, і завжди підтримував їх щирою посмішкою.

Для мене, як наукового керівника, приємною була зустріч з організаторами Конкурсу, колегами, уже знайомими, адже відвідую заходи Центру не вперше; цікавими стали знайомства з новими учасниками та їх наставниками.

Три дні захоплюючого та пізнавального спілкування збігли до кінця. За результатами захисту були визначені переможці та номінанти. Кожен учасник отримав дипломи та призи, зокрема, науково-методичну літературу з проблематики історії Голокосту. Конкурс завершився, та в пам'яті залишилась низка тільки приємних вражень.

Людмила Діжурко,
вчитель історії,
Висоцька ЗОШ І–ІІІ ступенів
Дубровицького району Рівненської області

Під час урочистого відкриття Конкурсу перед учасниками виступив директор Українського центру вивчення історії Голокосту А.Ю. Подольський, який наголосив, що відновлення історичної пам'яті та встановлення історичної справедливості є важливими складовими для виховання толерантності в сучасній Україні.

Цікавою та інформативною була зустріч із заступником посла Держави Ізраїль в Україні паном Іцхаком Кармелем Каганом, який привітав усіх учасників з відкриттям Конкурсу і розповів про сучасні аспекти та майбутні перспективи співпраці України та Ізраїлю.

Під час конкурсу раціонально використовувалась кожна хвилина. Для учнів та їх наукових керівників проводилися тренінги та практичні заняття. Під час практикуму для учнів «Вибір проблематики та теми дослідження», та під час проведення заняття «Особливості підбору та використання джерел у дослідженні» Віталій Нахманович надав методичні поради щодо правильного використання та оформлення посилань на джерела та літературу під час

написання дослідницьких робіт. Практикум «Міжкультурне спілкування та порозуміння» та тим-білдінг провела для учнів Євгенія Резніченко.

Учителі отримали корисний досвід під час практикумів, які провели Михайло Тяглий та Дмитро Десятов з теми «Методика порівняльного дослідження нацистського геноциду щодо різних груп. Приклад геноциду ромів» та «Проблеми вивчення різних випадків геноциду і методика викладання історії геноцидів у школі».

Особливістю цьогоорічного конкурсу стала екскурсія до місця пам'яті «Бабин Яр» та інших пам'ятних місць пов'язаних з історією Голокосту та життя єврейської громади м. Києва.

На конкурсі знайшовся час і для перегляду фільму «З Галичини в Ааргау: історія європейця єврейського походження» з подальшим обговоренням побаченого. І хоча обговорення виявило різні, іноді протилежні, погляди на проблему, все ж таки спілкування було доброзичливим та невимушеним. Хотілося б підкреслити, що доброзичливість є головною рисою цього конкурсу. І члени журі, і наукові керівники, і конкурсант ставились один до одного з теплом та повагою. Відчувалося, що в аудиторії зібралися люди, захоплені однією великою справою, від спільних зусиль кожного з яких залежатиме, наскільки толерантним, неупередженим до стереотипів, здатним протистояти ксенофобії та антисемітизму буде українське суспільство.

Закриття конкурсу співпало із 71-ю річницею депортації кримських татар. Тому цілком логічним було вшанування загиблих під час депортації хвилиною мовчання та

На згадку про завершення XV Всеукраїнського конкурсу учнівських дослідницьких і творчих робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Медвинського

перегляд фільму «Минуле», який також присвятили річниці депортації кримськотатарського народу.

Усі учасники заключного етапу Конкурсу отримали нагороди та подарунки — літературу з проблематики досліджень Голокосту, науково-методичні матеріали, а головне — незабутні спогади про один із яскравих моментів у їхньому житті, адже на кожного учасника та вчителя-консультанта, Конкурс безперечно справив величезне інтелектуальне та емоційне враження.

Анна Сизова,
вчитель історії Первомайського НВК
«ЗОШ I–II ст. № 15-колегіум»

ПЕРЕМОЖЦІ XV ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОНКУРСУ УЧНІВСЬКИХ РОБІТ «ІСТОРІЯ І УРОКИ ГОЛОКОСТУ» ім. І. Б. МЕДВИНСЬКОГО

Дослідницькі роботи:

Дубатовка Павло (9 клас Висоцької ЗОШ I–III ступенів Дубровицького району Рівненської області), тема роботи: «Невизнаний Праведник народів світу Андрей Шептицький», науковий керівник: Діжурко Л. Й. (I місце).

Чабаненко Лариса (11 клас Кам'янсько-Дніпровської районної гімназії «Скіфія», Запорізька область), тема роботи: «Молох Голокосту: доля євреїв Кам'янсько-Дніпровського району», науковий керівник: Олененко Л. В. (I місце).

Мавродій Ірина (9 клас ЗОШ № 151, м. Харків), тема роботи: «Праведники народів мира Харьковщины. Мотиви і способи спасення євреїв в умовах нацистської окупації», науковий керівник: Антоненко Л. Ю. (II місце).

Мазур Ольга (8 клас Шаргородської районної гімназії, Вінницька область), тема роботи: «Праведники Шаргородського району Вінницької області (за матеріалами Яд Вашем)», науковий керівник: Бурдинський Ю. С. (II місце).

Ілащук Микола, Паскар Віктор (9 клас СШ ОРТ № 41 з поглибленим вивченням єврейського етнокультурного компоненту, м. Чернівці), тема роботи: «Дорога до пекла Трансїстрії», науковий керівник: Герасим Н. П. (III місце).

Кушнірук Роксолана (11 клас, школи I–III ст., с. Жидичин, Ківерцівський район, Волинська область), тема ро-

боти: «Параймос на Волині. Стереотипи та історичні факти», науковий керівник: Майданець І. М. (III місце).

Творчі роботи:

Василина Поліна (11 клас Технічного ліцею Шевченківського району м. Києва), тема роботи: «Фільм «Холокост — історія трагедії!», науковий керівник: Мосякова І. Ю. (I місце).

Комар Яна (10 клас, ЗОШ № 53 м. Миколаїв), тема роботи: «Біль пам'яті», «Тріщина через все життя...», «Пам'ятаємо та не забудемо», науковий керівник: Данилова К. М. (II місце).

Докієнко Діана (7 клас Веселівської загальноосвітньої школи Криворізького району Дніпропетровської області), тема роботи: «Голокост і діти. Це не повинно повторитись», науковий керівник: Трухачова В. В. (III місце).

Літературні роботи:

Смищенко Анна (9 клас УВК «Міцва-613», м. Біла Церква, Київська область), тема роботи: «Роман «Черная слеза» Иланы Вайсман — завещание автора перед уходом в Вечность», науковий керівник: Бакун Л. М. (I місце).

Кушнір Олександра (8 клас приватного НВК «Загальноосвітня школа I–III ступенів — дитячий садок «Міцва-613» м. Білої Церкви Київської області), тема роботи: «Зельма Меербаум-Айзінгер — буковинська Анна

Франк», науковий керівник: Двухбабна А. О. (II місце).

Наконечна Марина (10 клас Новопетрівської загальноосвітньої школи I–III ст. Вишгородської районної ради Київської області), тема роботи: «Каміння теж має серце (новела)», науковий керівник: Бабенко О. С. (III місце).

Дьякова Ксенія (9 клас. Миколаївський морський ліцей імені професора М. Александрова, м. Миколаїв), тема роботи: «Брошенные ангелами», науковий керівник: Соколова Н. Л. (III місце).

Заохочувальні призи:

Тяско Ірина (9 клас. Заліщицька державна гімназія, Тернопільська область), тема роботи: «Життя євреїв Східної Галичини: до і після... (Життя без прописних Істин)»,

науковий керівник: Дяків В. Г. (Номінація: за найкраще регіональне дослідження, в якому представлене міжвоєнне життя єврейської громади малого містечка)

Фомінова Анастасія (10 клас. НВК «Загальноосвітня школа I–III ступенів № 3-колегіум» Смілянської міської ради Черкаської області), тема роботи: «Становище єврейства в шталагах та дулагах на території України в роки Другої світової війни», науковий керівник: Цапенко Г. О. (Номінація: за активну участь у полеміці).

Чернокозинська Мішель (10 клас, Єврейська гімназія «ОРТ-Алеф», м. Запоріжжя), тема роботи: «На углу Покровської и Николаевской (История еврейской семьи г. Запорожья в эпоху Холокоста)», науковий керівник: Артемов Б. В. (Номінація: за мистецьке представлення дослідницької роботи).

ОСВІТНІ ПРОЕКТИ ЦЕНТРУ

ПРОЕКТ «НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ З ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ, АНТИСЕМІТИЗМУ ТА КСЕНОФОБІЇ», 2015 РІК

У 2015 році продовжилися семінари для вчителів історії в рамках загальноєвропейського освітнього проекту «Навчальні матеріали з протидії дискримінації, антисемітизму та ксенофобії», що був започаткований 2005 року в Амстердамі Музеєм «Будинок Анни Франк» та ОБСЄ (Бюро демократичних інституцій та прав людини — OSCE/ODIHR).

Як відомо, в рамках проекту було видано навчальні зошити в трьох частинах для учнів та методичний посібник для вчителів. З 2009 по 2014 рр. Український центр вивчення історії Голокосту за підтримки ОБСЄ та інших донорів проводив для вчителів історії та суспільних дисциплін одноденні методичні семінари в рамках проекту в обласних центрах країни. Головною метою цих семінарів було ознайомлення вчителів з навчальними матеріалами як такими, розгляд основних тем та ключових понять, котрі в них розкриваються. Перед початком серії семінарів група українських освітян проводила зразкові уроки та розробила певну кількість готових планів-конспектів заходів з використання матеріалів на різних етапах навчального процесу. З цими та іншими здобутками проекту вчителі-учасники семінарів мали можливість ознайомитися і в 2015 році.

У 2015 році проект було продовжено завдяки підтримці німецького фонду EVZ («Пам'ять. Відповідальність. Майбутнє»).

Семінари пройшли в наступних обласних центрах:

22 квітня — Луцьк, за підтримки Волинського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

23 квітня — Івано-Франківськ, за підтримки Управління освіти і науки Івано-Франківської міської ради та міської школи № 18;

12 травня — Житомир, за підтримки Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Як завжди, практичні заняття та лекції викликали жваві дискусії, в тому числі на непрості, неоднозначні теми. Учасники, втім, наприкінці кожного з трьох семінарів зауважували, що в процесі роботи вдалося створити атмо-

Учасники семінару в Івано-Франківську з лекторами — Анатолієм Подольським та Віталієм Бобровим феру співпраці та комфорту для відкритого висловлювання думок та обговорення різних точок зору.

Ну а наприкінці семінару учасники і цих трьох міст отримали бланки-замовлення навчальних матеріалів на клас. У відповідь на офіційний запит на формі бланку навчального закладу ті, хто забажав працювати з навчальними матеріалами зі своїми учнями, безкоштовно отримали комплекти зошитів у трьох частинах для старшокласників та додаткові копії методичного посібника для вчителів. Абсолютним рекордсменом з замовлень цього разу виявилася Житомирська область.

Насамкінець окремо хотілося б подякувати місцевим колегам, випускникам різних освітніх програм Українського центру вивчення історії Голокосту з усіх трьох міст, за допомогу в організації заходів! Зрештою, саме їх допомога уможливила безпроблемне проведення семінарів.

Матеріал підготовлено
Українським центром вивчення історії Голокосту

ВСТУПНИЙ СЕМІНАР ДО ОСВІТНЬОГО КУРСУ «ГЕНОЦИД ЄВРЕЇВ ЄВРОПИ: ІСТОРИЧНА ПЕРСПЕКТИВА ТА ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ», 5–7 червня 2015 року, м. Київ

5–7 червня 2015 р. в Києві відбувся перший етап освітнього курсу для студентів, аспірантів та молодих науковців «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення». Цей проект Центр проводить у співпраці та за підтримки Посольства Німеччини в Україні та Меморіалу і освітнього центру «Будинок Ванзейської конференції» (Берлін, Haus der Wannsee-Konferenz).

Під час навчального семінару учасники презентували власні наукові інтереси, дослідження та діяльність, а також ознайомились із музейною практикою збереження пам'яті про геноциди в Україні. Група відвідала Державний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили», Національний музей «Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні», Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни» та Бабин Яр. Наразі триває заочний етап освітнього курсу: учасники ознайомлюються із запропонованими статтями, присвячених геноцидам та політиці збереження пам'яті та працюють над питанням про особливості вшанування пам'яті та меморіалізації жертв геноциду в Україні.

Пропонуємо читачам для ознайомлення рефлексії після цього семінару. Матеріал підготовлено та опубліковано Аліною Плехановою, учасницею освітнього курсу, на сторінках *Gazeta.ua* під назвою «У 1933 році Гітлер ще не мав плану знищення євреїв-дослідники».

5–7 червня в Києві відбувся вступний семінар до освітнього курсу «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення». У ньому взяли участь студенти і молоді науковці з різних куточків України, яких об'єднали спільні наукові інтереси.

За ініціативи Українського центру вивчення історії Голокосту, а також за сприяння Міністерства закордонних справ Німеччини та Освітнього меморіального комплексу Будинок Ванзейської конференції історики отримали змогу ознайомитися з європейським досвідом вивчення Другої світової війни.

Про програму курсу розповідає Віталій Бобров

На учасників чекала насичена та пізнавальна програма. Кожен мав змогу презентувати власні проекти і дослідницькі інтереси. Крім того, учасники ознайомились із музейною практикою збереження пам'яті про геноциди в Україні. Група відвідала Державний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили», Національний музей «Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні», Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни» та Національний історико-меморіальний заповідник Бабин Яр.

Про маловідомі сторінки історії Другої світової війни учасникам семінару розповідали Анатолій Подольський, директор Українського центру вивчення історії Голокосту, Михайло Тяглий, науковий співробітник Українського центру вивчення історії Голокосту, і Тетяна Пастушенко, старший науковий співробітник Інституту історії України НАНУ.

За словами Анатолія Подольського, такі страшні й ганебні сторінки історії, як Друга світова війна, повинні займати особливе місце в пам'яті суспільства. Однак про них слід говорити стримано, оскільки тут постає питання поваги до тих, хто постраждав від насильства.

Анатолій Подольський звернувся до питання впливу пропаганди на міжвоєнне суспільство 30-х років ХХ століття. Здавалося, усі сфери життя в Третьюму Рейху були просякнуті нацистською ідеологією. Насправді не всі жителі Німеччини розділяли проголошені нацистами заповіді. У країні жили й ті, хто в той чи інший спосіб допомагали та співчували євреям. Однак про це тривалий час не говорили, «щоб не робити сором іншим».

«Труднощі виникають тоді, коли люди починають критично ставитись до пропаганди. Німецьке міжвоєнне суспільство виявилось невідповідним до неї. Як наслідок, вони потрапили в становище „догідливого підкорення“. Вони або вірили в те, що стверджувала пропаганда, або ж формально вдавали, що підтримують політику, проголошену нацистською елітою», — зазначив історик.

Та постає питання: якщо не всі поділяли гасла нацистів, як могли статися масові вбивства мирних мешканців під час Другої світової війни? Сучасні дослідження виявили, що в окупаційних реаліях виконавці на місцях часто намагалися відзначитися перед керівництвом і перевиконати встановлені наказами норми. Так за власної ініціативи вони робили більше, ніж від них очікували.

У контексті цієї проблеми Михайло Тяглий розповів про механізми «остаточного розв'язання» єврейського питання і торкнувся феномену злочинців та спостерігачів. За словами історика, перші десятиліття після Другої світової війни в науковому середовищі панувала думка, що вже в 1933 році Адольф Гітлер мав чіткий план знищення євреїв. Однак пізні-

ші дослідження запропонували звернути увагу на нижні ланки влади, прослідкувати «життя» ініціативи та процес виконання наказів на місцях. Ці розвідки мали несподівані результати. Відомо, що з середини 1941 року підрозділи СС почали проводити масові вбивства місцевого населення завойованих територій. З часом ці криваві акції стали невід'ємною частиною повсякденної окупаційної політики. Більше того, органи СС почали змагатись між собою в «майстерності», а в деяких місцях — на власний розсуд визначати кількість приречених на смерть. Такі дії легітимізували вбивства місцевих жителів і уможливили знищення єврейства на окупованих землях.

На вступному семінарі також було розглянуто проблему «інших жертв» нацизму. Михайло Тяглий зробив короткий огляд малодослідженої теми масових убивств ромського населення, а Тетяна Пастушенко розповіла про долю остарбайтерів, примусових працівників та військовополонених. Жваве обговорення актуальних питань історії Другої світової війни показало, наскільки ця тема є досі мало відомою як для кола фахівців, так і для широкого загалу.

За підсумками вступного семінару Анатолій Подольський відзначив: «Це один із літніх проектів Центру. Я особисто щасливий, тому що це результат багаторічної співпраці наукових інституцій України та Німеччини, Центру вивчення історії Голокосту і Будинку Ванзейської конференції. І головне — це група. На мій погляд, це молода інтелектуальна еліта нашої країни. Це люди, яким є небайдужою минушина, які розуміють відповідальність пам'яті про минуле. Таке навчання може додати сил та насаги для подальшої роботи в царині історії. Ми підняли інтелектуальний рівень освітнього семінару. Будемо й надалі тримати високу професійну планку».

У державному історико-меморіальному заповіднику «Биківнянські могили»

Тепер для учасників розпочався другий етап освітнього курсу, в межах якого молоді науковці ознайомляться із публікаціями, що присвячені геноцидам, особливостям вшанування пам'яті та меморіалізації жертв Другої світової війни в Україні. А вже у вересні на них чекає освітня подорож до Берліна та спілкування з європейськими колегами.

Аліна Плеханова,
учасниця освітнього курсу.

Джерело:
www.gazeta.ua

МІЖНАРОДНИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ «ПАМ'ЯТЬ ПРО ГОЛОКОСТ: ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ» 27 травня 2015 року

Міжнародний альянс пам'яті жертв Голокосту (IHRA) є міждержавним органом, який має забезпечувати підтримку національних і міжнародних заходів із дослідження, викладання й увічнення пам'яті жертв Голокосту. Дійсними членами Альянсу сьогодні є тридцять одна країна; вісім країн мають статус спостерігачів, до яких має намір приєднатися Україна.

З нагоди початку головування Угорщини на посаді країни — голови Альянсу, Український центр вивчення історії Голокосту, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Українська асоціація юдаїки спільно з Міжнародним Фондом «Відродження» і за підтримки Посольства Угорщини в Україні та IHRA 27 травня в НаУКМА провели Круглий стіл. Під час Круглого столу відбулось обговорення нагальних проблем, що стосуються цих процесів, дискусія щодо різноманітних аспектів освітньої і просвітницької діяльності, а також історичної пам'яті про Голокост

Пам'ять про трагічні уроки історії — Голокост єврейського народу та геноцид ромів часів Другої світової війни — невід'ємна складова формування системи цінностей, толерантності й прийняття іншої ідентичності в сучасному суспільстві. Шкільна й академічна освіта виступають тут невід'ємною частиною навчання пам'яті. Поза сухим нарративом про факти історія може навчати — бути толерантними, свідомими людської гідності й поваги до інших членів суспільства. З метою просування й підтримки національних і міжнародних заходів із дослідження, викладан-

ня й увічнення пам'яті жертв Голокосту — переслідувань і вбивства євреїв та ромів нацистами, було створено Міжнародний альянс пам'яті жертв Голокосту (IHRA). Це міждержавний орган, дійсними членами якого є тридцять одна країна; вісім країн мають статус спостерігачів, до яких має намір приєднатися Україна. У межах головування Угорщини в Альянсі Уряд Угорщини ініціював ряд заходів, присвячених вшануванню жертв, обговоренню й навчання пам'яті про Голокост, партнером яких в Україні виступила Ромська програмна ініціатива Міжнародного фонду «Відродження».

27 травня 2015 р. в Києві відбувся Міжнародний круглий стіл «Пам'ять про Голокост: освітні практики та шляхи подальшого розвитку в сучасній Україні» до організації яких також долучилися Національний інститут «Києво-Могилянська академія», Український центр вивчення історії Голокосту, Українська асоціація юдаїки. Метою круглого столу заходу стало обговорення підходів, які застосовуються в системі сучасної освіти до викладання пам'яті про Голокост й геноцид ромів у часи Другої світової війни.

Як наголосив Анатолій Подольський, голова Українського центру вивчення історії Голокосту, Україна має виступити з ініціативою приєднатися до міжнародної ініціативи — Міжнародного альянсу пам'яті жертв Голокосту (IHRA). Це відкриє для академічної гуманітарної спільноти перспективи долучитися до кращих міжнародних практик дослідження і викладання у сфері пам'яті про Голокост. У свою чергу, Міністр освіти і науки Сергій Квіт, який виступив з промовою на відкритті круглого столу, зазначив, що на сьогодні не бачить перепонов на шляху до приєднання України до Альянсу. У своїй промові Міністр наголосив на важливості викладання пам'яті про трагічні сторінки минулого — Голокост єврейського народу, геноцид ромів та вірмен, Голодомор українців — особливо у світлі сьогоденної непростой ситуації в країні, коли потрібно берегти й розвивати толерантність й активно протидіяти ксенофобії й дискримінації. Такі цінності й орієнтири можуть бути розвинені саме в гуманітарній сфері.

Сабольч Такач, голова Міжнародного альянсу пам'яті жертв Голокосту, який прибув на відкриття Міжнародного круглого столу, окреслив аспекти діяльності Альянсу, й наголосив на тому, що ініціативу України приєднатися радо вітатимуть як в самій організації, так і в міжнародній спільноті. Заступник голови місії Посольства Угорщини в Україні, пан Ласло Пап наголосив та високому значенні головування його країни в Альянсі, а також на тому, Уряд Угорщини всіляко сприятиме ефективній роботі й налагодженню міжнародних зв'язків у межах цієї організації. У свою чергу, виконавчий директор Міжнародного фонду «Відродження» Євген Бистрицький зазначив, що фонд вже протягом 17 років підтримує діяльність ромської програми та приділяє особливу увагу освітнім ініціативам для ромів, зокрема, в сфері питання вивчення геноциду ромського народу, що є актуальним з точки зору відновлення історичної справедливості й підтримки національної ідентичності. Більше того, геноцид ромського народу в часи Другої світової війни, який ще називають «Забутий Голокост», потребує більшої артикуляції в освітньому процесі. Підняття цієї теми ромською спільнотою сприяє не лише відновленню історичної справедливості, але й сприяє збереженню ідентичності ромського народу. Йосип Зісельс, голова Конгресу національних громад вказав на те, що пам'ять про Голокост важлива з точки зору засвоєння уроків історії для всього українського суспільства. Водночас, Голокост, хоч і трагічна, але не єдина сторінка історії єврейської спільноти — є багато важливих культурних аспектів, які мають бути донесені громадою до суспільства. Президент Міжнародного ромського благодійного жіночого фонду «Чіріклі» Юлія Кондур звернулася до аудиторії з закликом пам'ятати і не забувати про долю ромів, які постраждали від переслідувань в часи Другої світової війни; підтримувати історичну пам'ять про для протидії стереотипам, стигматизації та дискримінації по відношенню до ромів у суспільстві.

Учасники круглого столу

Круглий стіл також відвідала д-р Андреа Петеу, представник Центральноєвропейського університету, департаменту гендерних студій (Будапешт). Її виступ для учасників — освітян стосувався необхідності візуалізації проблеми Голокосту за допомогою ЗМІ, зокрема через підготовку відеоматеріалів, які відображають сприйняття цієї тематики як пересічними громадянами, так і свідками тих трагічних подій, проведення просвітницької діяльності серед молоді для спонукання їх до мислення про минули та повернення історичної пам'яті. Максим Гон, професор Рівненського державного гуманітарного університету відзначив у своєму виступі, що вчителі навчальних закладів не мають достатніх годин для імплементації теми геноциду, оскільки навчальні програми перевантажені і рідко хто готовий виходити за її межі, з іншого боку відсутня мотивація викладачів до вивчення та викладання даного питання за межами основної програми, а також недостатньо наявності доступних матеріалів для ознайомлення з історією Голокосту. Анна Ленчовська, регіональний консультант в Україні Фонду Шоа університету Південної Каліфорнії, та Олександр Войтенко, експерт Всеукраїнської програми «Розуміємо права людини» в своїх виступах презентували успішний досвід неформальних освітніх проектів для ромів, спрямованих на формування толерантності та прав людини та методичні розробки, які важливі для викладання питання геноциду в навчальних закладах та удосконалення знань вчителів у школах та науковців, а також викладачів вишів.

Одним з завдань, яке ставили перед собою організатори, зокрема, Ромська програмна ініціатива Міжнародного фонду «Відродження», була артикуляція теми геноциду ромського народу в системі освіти задля формування толерантності, протидії ксенофобії і зниженню рівня дискримінації по відношенню до ромів в українському суспільстві. За підсумками круглого столу вдалося обговорити як методологічні підходи до викладання в академічному колі, так і побачити новітні практики викладання в системі неформальної освіти — документування й поширення відео свідчень, робота з молоддю в позакласний час, прищеплення поваги й почуття людської гідності до носіїв різних культур та ідентичностей. У цілому, артикуляції теми вшанування історичної пам'яті має значення і для самого ромського етносу. В умовах відсутності власної державності, саме історія і пам'ять сприяють збереженню ідентичності.

Інформація Міжнародного фонду «Відродження»

Джерело: www.irf.ua

МІЖНАРОДНІ ПРОЕКТИ ЦЕНТРУ

ВІДКРИТТЯ МЕМОРІАЛІВ ЖЕРТВАМ ГОЛОКОСТУ В РАМКАХ ПРОЕКТУ «ЗАХИСТ ТА МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ МІСЦЬ МАСОВИХ ПОХОВАНЬ ЄВРЕЇВ УКРАЇНИ», 28—30 червня 2015 року

28—30 червня 2015 року Український центр вивчення історії Голокосту спільно з Берлінським офісом Американського єврейського комітету за сприяння Міністерства закордонних справ Німеччини взяв участь у відкритті меморіалів жертвам Голокосту в п'яти населених пунктах Львівської, Волинської та Рівненської областей (Рава-Руська, Кисилін, Бахів, Прохід, Острожець). Український центр вивчення історії Голокосту відповідав за наукову та освітню складову проекту. Відкриття меморіалів стало логічним завершенням багаторічної титанічної праці, яка була пророблена Центром, а також учнями та вчителями, які зробили колосальний внесок у шанування пам'яті вбитих євреїв. Український центр вивчення історії Голокосту висловлює вдячність партнерам проекту та людям, які багато років важко працювали над ним. Пропонуємо нашим читачам декілька роздумів про відкриття меморіалів та в цілому про цей надто важливий проект.

Закінчення чи початок?

28—30 червня 2015 року в Україні відбулася заключна подія довготривалого і важливого міжнародного проекту «Захистимо пам'ять» — збереження та меморіалізація місць масових поховань жертв Голокосту на території Східної Європи.

Цей проект розпочався в Україні наприкінці 2011 року і мав надзвичайно важливе значення для збереження пам'яті про понад мільйон євреїв, які загинули під час Другої світової війни на теренах України внаслідок нацистської політики знищення. Уся територія України вкрита жахливими і сумними слідами цієї політики: майже в кожному містечку на західній Україні були утворені гетто і біля кожного малого чи великого міста є місце, де були знищені повністю, розстріляні сотні єврейських громад. Цю політику нацистів дослідник і священник Патрік Дебуа назвав «Голокостом від куль». Метою проекту стало — захистити забуті місця розстрілів, які стали масовими могилами для українського єврейства та перетворити їх на гідні пам'яті місця останнього спочинку.

Проект став своєрідним починком великої і довготривалої справи. На Західній Україні було відібрано 5 населених пунктів, які мали стати своєрідними пілотними місцями проекту. Це місто Рава-Руська на Львівщині, села Острожець, Кисилін, Бахів і Прохід на Рівненщині та Волині.

Міністерство закордонних справ Німеччини здійснювало фінансування проекту і зробило можливою його реалізацію. Партнерами в реалізації проекту були різноманітні міжнародні організації, які мали прослідкувати за тим, щоб пошук, ідентифікація та збереження місць масових поховань євреїв відбулися згідно з єврейською традицією та релігійним законом — це Комітет зі збереження єврейських кладовищ в Європі та Конференція Європейських Рабинів.

Організаційні питання, менеджмент проекту здійснював Американський Єврейський комітет та його Берлінський офіс, а також Український Єврейський комітет. Потужну дослідницьку та інформаційну підтримку в проекті надавала французька дослідницька організація з питань Голокосту Yehad-In Unum («Разом»). Дослідницький та освітній ком-

понент проекту належав Українському центру вивчення історії Голокосту.

Проект передбачав дослідження подій Голокосту в п'яти обраних місцях та створення меморіалів на місцях масового знищення єврейських громад. Від самого початку проекту проходили гарячі обговорення питань здійснення політики пам'яті державою та виховання культури пам'яті в громадян країни. Адже практично усі зусилля з меморіалізації місць Голокосту в Україні досі здійснювалися приватними особами або громадськими організаціями. Велика справа поставити пам'ятник чи пам'ятний знак на місці трагічних подій. Їх на момент початку проекту в Україні було чимало. Але самі пам'ятники та написи на них не відповідали історичній правді — там, як правило, ішлося про «загиблих мирних радянських громадян». Важливо було змінити вигляд і змістове оформлення пам'ятників. Ще важливішою складовою проекту була його освітня частина. Пам'ятник буде стояти. А от чи багато людей розумітимуть, чому він тут стоїть, яке послання він несе в собі до сучасних та майбутніх поколінь українців, чому він вчить, про що попереджає? Якою є різниця між пам'ятником і меморіалом? Меморіал — це пам'ятник, який «працює», вчить, несе в собі глибокий виховний зміст, спонукає до історичного дослідження, пошуку істини.

Мені в цьому проекті пощастило працювати співкоординатором саме в освітній частині разом з колегами з Українського центру вивчення історії Голокосту. Спочатку проект був запланований на два роки. Однак через різні причини він тривав майже чотири роки. Були певні технічні та організаційні складності, часом неузгодженість роботи партнерів. Чимало часу забрали пошуки границь місць масових поховань — адже за релігійними правилами проводити ексгумацію останків, турбувати могилу неможна. Хтось може сказати, що таке гальмування, напевно, свідчить про неуспіх справи. Насправді — ні!

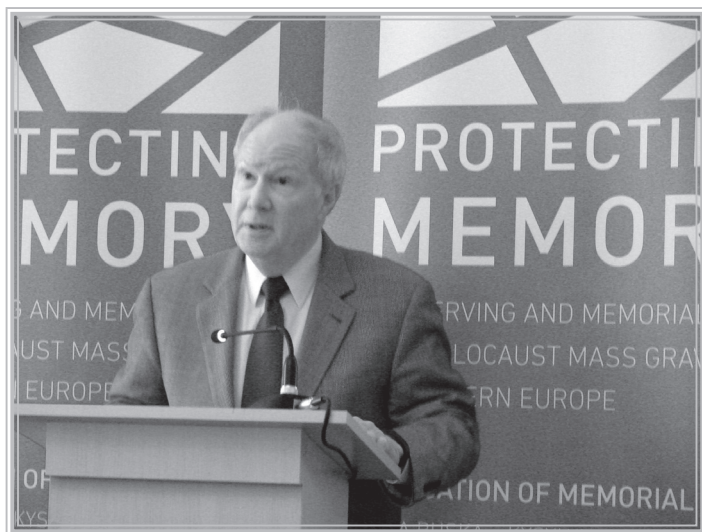
Важливі зміни відбулися у свідомості учасників проекту — вчителів та учнів із шкіл у «пілотних місцях» Львівської Рівненської та Волинської областей. Погодьтеся, що зміна свідомості не терпить кваплення, підштовхування, і часто є довготривалим і складним процесом. У перебігу

проекту відбулося кілька навчальних семінарів для вчителів і учнів, було проведено дві «хвилі» дослідницьких учнівських проектів. І саме в них можна було спостерігати за тим, як змінюється ставлення людей до політики і культури пам'яті. На перших зустрічах і семінарах було очевидно, що зібралися люди, для яких це питання складає певний інтерес, але вони мало знають про тему Голокосту. У їхніх очах можна було прочитати спостереження. Після серії навчальних семінарів, де пояснювалося зміст проекту, сутність історії Голокосту, розповідалося про можливі шляхи пошуку інформації з місцевої історії та форми проектів і досліджень, учасники роз'їхалися по домівках.

Через півроку ми зустрілися знову на презентації учнівських міні-проектів. Що мене вразило тоді найбільше — це вираз очей і облич. Це було полум'я почуттів, думок, хвилювань. Цього разу зустрілися не просто хороші вчителі і слухняні учні — це були вже одностудентські і друзі, які разом роблять важливу справу. У наступному році з'явилася можливість залучити до проекту ще більше нових вчителів і учнів. Цього разу, коли справа набула широкого розголосу в місцевих громадах, нові учасники прийшли в проект вже з високою мотивацією та натхненням до роботи.

Учасники проекту підняли справді потужний пласт інформації в місцевих архівах, провели чимало інтерв'ю з місцевими жителями, пройшли по місцях подій, створили карти, буклети, музейні експозиції, інформаційні стенди, видали книжки, зняли відеофільми. Нові зустрічі вже нагадували професійний обмін досвідом. Розширився і вік учасників. На початку це були учні 9–11 класів середньої школи. На другому етапі до проекту долучилися учні від 7 класу до студентів педвузів. Для поглиблення знань учасників проекту про методики роботи з різноманітними історичними джерелами Український центр вивчення історії Голокосту видав два методичних посібники.

І ось меморіали в п'яти згаданих місцях споруджені, прийшов час завершувати проект. Заключна подія стартувала у Львові 28 червня. У Приміщенні міської ратуші зібралися партнери проекту, послы держав, урядовці, науковці і освітяни, представники громадськості. На початку відбулася зустріч з пресою. Згодом Деїдра Бергер, директор берлінського офісу американського Єврейського Комі-

Виступ п. Е. Бейкера, голови Міжнародного відділу Американського єврейського комітету, на урочистій церемонії у Львові

тету, виступаючи модератором зібрання, надала слово високоповажним учасникам.

Наступного дня розпочалося урочисте відкриття меморіалів. Учасники заключної акції вирушили на автобусах у далеку подорож містами і селами Західної України. Меморіали справді вражають уяву не помпезністю, а стриманістю суворих скромних форм, які передають усю глибину суму і трагізму подій Голокосту.

Подорож була тривалою. За два повних дні учасники відвідали п'ять меморіальних місць. Взяли участь у церемоніях відкриття, зустрілися з учителями і учнями — учасниками проекту, оглянули виставки, побували на екскурсіях. Найбільше усіх вразило те, що місцеві мешканці, від малих дітей до літніх людей, були масово присутні на урочистих заходах, терпляче чекали початку і з цікавістю слухали усе, що відбувалося під час церемоній: промови урядовців, дослідників, поминальні молитви рабів.

Під час церемонії відкриття меморіалу у Раві-Руській

Проект закінчився, але це не кінець справи. На початку ми працювали на розширення кола учасників. Тепер учасники проекту налаштовані на подальшу співпрацю і дослідницьку роботу. Вчителі створили своєрідну мережу, у якій спілкуються, обмінюються думками і досвідом, планують подальші кроки.

Метою проекту було не лише спорудити меморіали, а й згуртувати громадськість, активізувати виховну роботу. Цієї мети, на мій погляд, вдалося досягти. Тепер проект продовжиться на рівні учасників, які працюватимуть вже з власної ініціативи на поглиблення. Проект дістав високі схвальні оцінки з боку головного спонсора — уряду Німеччини. Маємо надію, що справа збереження історичної пам'яті, розпочата проектом, продовжиться і до неї долучиться наша держава, подбає про те, щоб брати уроки з історії і ставити їх на службу майбутньому. Ще багато забутих масових могил євреїв по цілій Україні чекають на шанування. Врешті, закінчиться проект чи буде тривати, залежить від кожного з нас.

Ольга Педан-Слепухіна,
м. Львів

29 червня 2015 року в полі поблизу Кисилина, в Україні, було відкрито меморіал 500 євреям, котрих розстріляли

Джон Поллік під час відкриття меморіалу в Кисиліні

там і поховали в масовій могилі в серпні 1942 р. Серед них були 14 родичів моєї бабусі, також її мама. Я, разом зі своєю донькою та кузенком, прихали на цю церемонію зі Сполучених Штатів, щоб вшанувати наших рідних.

Посвята меморіалу Голокосту в Кисиліні стала для мене цілком неочікуваною подією — я ніколи не думав, що таке станеться, а тим паче, що я буду при цьому присутній. Десятиліттями я та інші члени моєї родини шукали інформацію про вбивство наших рідних — коли це трапилося, де саме, як, хто був винуватцем — і не знаходили майже нічого. Про меморіал і мови не було. Ми не знали, де б він мав стояти. А навіть якби й знали — як запевняв мій дядько — який би ми знак не поставили, його все одно спалюють вандалі.

Минулого року все змінилося. Шукаючи в Інтернеті, я виявив відеозаписи інтерв'ю з мешканцями Кисиліни — свідками убивств. Це приголомшило мене. Я давно переконав себе, що єдиним доказом вбивства наших родичів може бути лише їхнє довге, тривале мовчання. Тепер я побачив записані свідчення очевидців. Подальші пошуки вивели мене на о. Дебуа, котрий проводив інтерв'ю та, за їхньою допомогою, знайшов місце злочину. З подальшої переписки з «Яхад-Ін Унум» та Американським єврейським комітетом я довідався, що вони, разом з іншими організаціями, задумали проект, за яким планували меморіалізацію п'яти

Церемонія відкриття меморіалу в Кисиліні

місць масових поховань — з тисяч по усій східній Європі — і, якимось дивом, Кисиліна було обрано одним з п'яти.

Церемонія відкриття меморіалу змінила моє уявлення про багато речей. Роками я вперто вірив, що наші кисилінські родичі були не лише вбиті, а й вічно лежатимуть в невідомій, не позначеній ямі, у країні, що зневажає їхню пам'ять, забуті усіма, крім купки нащадків у Штатах та Ізраїлі. Та переді мною була сцена, що я б ніколи не міг собі й уявити: серед зеленого простору української природи постав постійний стенд, з фото, що описує життя євреїв у Кисиліні; стежина, що підводить до меморіалу — простого але вражаючого — з дошкою, на якій йдеться про подію українською, англійською та івритом; з сотню місцевих мешканців, старих у хустках, дідів з палицями, школярів у вишиванках, батьків, дітей, вчителів, чиновників, рабинів, священників, родичів загиблих у Голокості, представників єврейських організацій, посла Німеччини в Україні — усі вони зібралися, щоби вшанувати убитих на тому місці.

У цій обстановці, під час проведеної церемонії, гідність моїх рідних було, через 73 роки, нарешті поновлено. Тепер ми знаємо, де вони є і завжди будуть. Ми знаємо, що їх поважають, та що про них пам'ятають, та що про них не забудуть, ані в Кисиліні, ані в нашій родині.

Церемонія відкриття меморіалу в Кисиліні

Ми знаємо, що навіть через багато років родичі зможуть приїхати та сказати за ними Кадиш, і вони, я певен, так і зроблять. Це усвідомлення приносить глибинний мир та полегшення, примирення.

Коли я повернувся додому, то розповів свої 89-річній мамі про церемонію. Коли я закінчив, вона сказала, що якби була ще жива моя бабуся, то вона б «на колінах мені дякувала». Знаючи свою бабуся, я певен, що так. Але вона також дякувала б на колінах о. Дебуа, «Яхад-Ін Унум», АЕК та багатьом іншим людям та організаціям, завдяки яким постав меморіал у Кисиліні. Тепер, завершивши пілотну стадію проекту, ці люди та організації мусять розпочинати неймовірно складне завдання захисту та меморіалізації тисяч інших масових поховань по всій східній Європі. Їхні зусилля заслуговують на підтримку євреїв та неєвреїв з усього світу. Ми маємо поховати наших загиблих з гідністю, заради них та заради себе. І зробити це ніколи не пізно.

Джон Поллік,
нащадок єврейської родини Поллік,
яка була вбита в Кисиліні

Джерело: www.yahadinunum.org

Переклад на українську: Віталій Бобров

Меморіал пам'яті жертв Голокосту на місці розстрілу євреїв відкрили минулого вівторка неподалік села Прохід. Тут покоїться близько 1300 євреїв. Увіковічили пам'ять невинно убієнних міжнародна делегація, у складі якої: Надзвичайний та Повноважний посол Німеччини в Україні Крістоф Вайль, директор Берлінського офісу Американського єврейського комітету Дідра Бергер та представники цього офісу, представники комітету збереження єврейських кладовищ у Європі рабини Джо та Моріс Гершафт, директор Українського центру вивчення історії Голокосту Анатолій Подольський, науковий співробітник Українського центру вивчення історії Голокосту Михайло Тяглий, виконавчий директор Волинської релігійної громади прогресивного іудаїзму Сергій Швардовський, радник голови облдержадміністрації Андрій Харлампович, голова районної ради Микола Макарук, духовенство, громадськість, учнівська молодь району.

Єврейська заупокійна молитва неслася у верховіття сосон. Тут забетоновані могили, які займають двадцять вісім сотих, меморіальна плита, зроблені доріжки до могил, поставлена інформаційна стела з короткими відомостями про життя та загибель ратнівсько-єврейської громади.

Уже декілька років в Україні триває міжнародний освітній та меморіальний проект «Захист та меморіалізація місць масових поховань євреїв України періоду Другої світової війни». Відповідно до програми облаштування місць масового розстрілу євреїв під час Другої світової війни в місця пам'яті Берлінський офіс Американського єврейського комітету проводить локалізацію місць масових поховань. З 2012 року окремі жителі нашого району беруть участь у проекті, а з березня 2014 року розпочалося будівництво меморіалу неподалік села Прохід. Ще в чотирьох західно-українських населених пунктах Рава-Руська, Кисилін, Острозьке та Бахів споруджено меморіали.

Відкрила захід зі словами вдячності усім присутнім, що прийшли розділити таку важливу подію, директор Берлінського інституту німецько-єврейських відносин імені Рамера Американського єврейського комітету Дідра Бергер.

— Для нас надзвичайна честь перебувати тут разом з представниками місцевої громади, влади, українських та європейських організацій, які допомагали в рамках проекту. Надзвичайно приємно, що нас супроводжують гості із Сполучених Штатів Америки, члени родин яких проживали в цьому регіоні, та автор цього меморіалу Володимир Царук, — говорила Дейдре Бейгер. — Чому ми вирішили спорудити на цьому місці меморіал? Тому, що люди уже тут спочивають багато десятиліть і раніше не було належного місця поховання цих жертв, не було куди прийти, щоб віддати їм шану. Для нас, представників єврейської громади, надзвичайно важливо було позначити це місце і спорудити меморіал, але все це стало можливим тільки завдяки тому, що ви співпрацювали з нами, що ви погодилися дослідити цю історію, повернути її у ваші громади, і прийняти та вшанувати ту пам'ять, як частину вашої історії. Мені приємно, що тут знаходиться така велика кількість представників молодого покоління, учнів. Хочу звернутися до вас і попросити перейнятися історіями тих людей, які поховані на цьому місці. Носіть цю історію у своєму серці, поширюйте її, зробіть невід'ємною частиною життя вашої громади. Протягом багатьох століть євреї та українці мирно

співіснували на цій території і дуже важливо, щоб ми не забували цю історію, особливо в контексті формування нової демократичної України, яка рухається до європейських цінностей, а в рамках системи європейських цінностей історична пам'ять має дуже важливе значення. Учора ми провели церемонію освячення меморіалів у Раві-Руській, Кисиліні, Острозьці і нам дуже приємно, що учні та вчителі із цих громад приєдналися сьогодні до нас, це чудова нагода обмінятися досвідом, щоб спільно досліджувати єврейську історію. Те, що ми зараз робимо, це не просто церемонія, яка відбувається на цьому місці, насправді, цим ми посилаємо надзвичайно потужне повідомлення в різні куточки світу — Ізраїль, Німеччину, Сполучені Штати Америки — і цим заходом прокладаємо шлях і робимо приклад для інших громад вчитися зберігати історичну пам'ять. Тому ви можете цим пишатися. Американський єврейський комітет підтримує Україну на шляху формування нової, демократичної держави і спільно зробимо усе можливе для того, щоб Україна якомога швидше стала частиною цієї Європейської спільноти. Я дивлюся зараз на усіх вас, бачу зацікавлення, ентузіазм у ваших очах і це мене надихає.

Вшанування пам'яті загиблих євреїв у с. Прохід

Розповіли про страшну сторінку з життя ратнівських євреїв ведучі церемонії методист районного методичного кабінету відділу освіти райдержадміністрації Наталія Зінчук та вчитель історії НВК «загальноосвітня школа І—ІІІ ступеня — дитячий садок» смт Заболоття Валерій Мельничук. Запросили до слова радника голови облдержадміністрації Андрія Харламповича.

— Сьогодні ми віддаємо данину пам'яті жертв Голокосту. Минуло понад сімдесят років після тих жахливих подій, але трагедію не вдалося закопати назавжди. Пам'ять про трагічні уроки історії — Голокосту єврейського народу часів Другої світової війни — невід'ємна складова формування системи цінностей, толерантності й прийняття іншої ідентичності в сучасному суспільстві. Уперше євреї в Ратному згадуються в офіційних джерелах 1516 року. До Другої світової війни в містечку жило 450 єврейських сімей — три тисячі душ, — навів історичні дані Андрій Адамович. — З перших днів окупації Ратного нацисти розпочали репресії проти місцевих євреїв. Було створене, обнесене високою огорожею із колючим дротом, гетто, куди звозили євреїв із навколишніх сіл і Ратного.

Однак кінцевою метою окупантів було знищення євреїв. Розстріли окремих груп були в червні і жовтні 1941 року. Уже в червні наступного, 1942 року, розстріляли групу євреїв у кількості 120 осіб. У деяких джерелах, зокрема, у звіті районних керівників 1945 року, зазначено, що розстріли євреїв у Ратному розпочалися 22 липня і тривали до жовтня того кривавого 1942 року, у звіті 1945 року названа цифра 1620 вбитих як біля цих ям, так і в Ратному. Розстріли євреїв нацистами були в селищі Заболоття, селах Тур, Щедрогір, Здомишель, Жиричі.

Відомо, що під час окупації приблизно двом відсоткам євреїв вдалося врятуватися на територіях Західної України. Таке явище було можливим завдяки підтримці місцевого неєврейського населення. Пам'ять про загиблу єврейську общину на Ратнівщині нині увічнена меморіальними плитами. Трагічна загибель українських євреїв у роки нацистської окупації нашої землі — це не лише сторінка історії єврейського народу, а й частина історії України ХХ ст. До сьогодні людству важко усвідомити, як сталося так, що в середині ХХ ст. в розвиненій Європі люди вбивали людей за їхню національну приналежність. Хочеться вірити, що на землі не повторюватимуться такі злочини проти людства як Голокост, Геноцид і Голодомор. Фізичне знищення індивідуумів, як носіїв певної культури, — це не тільки знищення пам'яті про них. Немає могил — немає імен, немає пам'яті. Зберегти пам'ять — це зберегти народ. Варто над цим не тільки замислитися, але і почати діяти. Ми свідомі великого мужнього подвигу як українського народу в роки Другої світової війни, так і єврейського народу. Ми вдячні нинішньому поколінню, яке продовжує нести непохитну віру в майбутнє свого народу. Слава вам, слава Україні!

— Пам'ять про ті незчисленні жертви і сьогодні болем відкликається в серцях жителів Ратнівщини. Це вже буде другий меморіал на території району жертвам нацистських окупантів. Перший, який також нагадує про звірства нацизму, відкрили в 1980 році в селі Кортезісі, — під час скорботного мітингу розповідав голова районної ради Микола Макарук. — Було вжито нелюдських заходів щодо винищення єврейського населення на Ратнівщині, які проживали мирно, дружно, працювали, господарювали на землі, виховували діток. І, на жаль, так склалося, що тільки через нелюдську нацистську ідеологію не мали вони майбутнього. Відкриття меморіалу буде служити пересторогою для того, щоб ніколи не повторилися жахіття, які переживали люди як української, так і єврейської національності, буде для нас нагаду-

ванням і місцем для відвідування, місцем вшанування пам'яті усіх жертв Другої світової війни.

Микола Михайлович подякував від імені усіх жителів Ратнівського району організаторам, учасникам, безпосередньо виконавцям за створення меморіалу. Запевнив, що це святе місце ми будемо оберігати для майбутніх поколінь, щоб вони пам'ятали і вшановували пам'ять жертв війни і, щоб ніколи не повторилися на планеті земля такі звірства, які були скоєні понад 70 років тому. Побажав міцного здоров'я, миру, спокою і розквіту усім націям.

Вшанували пам'ять жертв Голокосту хвилиною мовчання. Сергій Швардовський звернувся із проханням ніколи не забувати, не перекручувати історію і висловив надію, що в Україні буде відкрито ще не один меморіальний комплекс, адже ще багато місць існує із занедбанними похованнями на нашій землі. Представник Ратнівського благочиння отець Петро наголосив, що зібралися на цьому місці для того, щоб здати екзамен з толерантності, любові і терпіння. Михайло Тяглий пояснив написи на меморіалі, зокрема додав, що історична пам'ять не існує сама по собі, їй потрібні якісь матеріальні речі, на які б вона спиралася, а цей меморіал є запорукою того, що історична пам'ять про цю трагічну подію буде збережена.

— За спогадами очевидців тут було розстріляно сотні єврейських родин, які без усякого спротиву йшли ось цією дорогою, якою довелося нам добиратися сюди, саме з Ратного, по теперішній дорозі Ковель—Брест, — розповідав учитель історії навчально-виховного комплексу с. Прохід, учасник проекту «Захистимо пам'ять» Анатолій Мартинюк. — На жаль, за радянської влади про ці речі взагалі не говорилося. Бережімо пам'ять, адже народ, котрий не знає власної історії, приречений повторювати помилки минулого.

Своїми враженнями від проекту поділився дев'ятикласник НВК с. Заброди Артем Марков.

На знак вшанування світлої пам'яті жертв Голокосту учасники заходу запалили свічки пам'яті.

Про визнання тих жахливих подій, які тут відбулися, про те, що ми є свідками змін, про єдність, не дивлячись на приналежність до різних релігійних чи етнічних груп, говорив представник Комітету по збереженню єврейських кладовищ у Європі Джо Шік. Кадиш — єврейську поминальну молитву, провів представник цього ж комітету Моріс Гершафт.

Леся Грінчук

Джерело: ratpresa.com.ua

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ

Методичні підходи до використання історичних матеріалів та документального фільму «3 Галичини до Ааргау. Доля європейця єврейського походження у ХХ столітті»

Наприкінці березня 2015 р. Український центр вивчення історії Голокосту надіслав до Харківської академії неперервної освіти примірники документального фільму «3 Галичини до Ааргау. Доля європейця єврейського походження» та історичні і методичні матеріали до цього філь-

му під назвою «Тільки тут я відчув себе людиною». Ці матеріали отримали керівники методичних об'єднань, вчителі історії та правознавства для подальшого опрацювання.

Сучасні підходи до вивчення історії в школі мають бути підпорядковані не тільки передачі певної суми

знань, а й формуванню критично мислячої особистості, вихованню правосвідомого і толерантного громадянина, патріота своєї країни.

Існуюча модель викладання історії в середній школі знаходиться сьогодні на перехідному етапі до пізнавально-творчого, критичного освоєння учнем історичного досвіду і набуття не стільки конкретних історичних фактів, скільки навичок і методів пізнання минулого заради розуміння сучасного і творення майбутнього.

Події 2013–2015 років посприяли тому, що в українському суспільстві спостерігається посилена увага до проблеми історичної пам'яті. Відбувається прискорена переорієнтація суспільної свідомості на нові цінності, серед яких важливими є полікультурна нація та державність і, тому, у викладанні історії в школі вчитель має так організувати роботу з учнями, щоб в подальшому вони могли і бажали вирішувати завдання зміцнення незалежної державності і формування сучасної політичної нації. Завдання ускладнене тим, що різним регіонам України (умовно розділеним на Центр — Схід — Захід) притаманні різні версії історичної пам'яті.

Представлення історичних матеріалів проводить Людмила Дух

Важливим для формування історичної пам'яті молодих громадян України є те, що і підручники з історії, і вчитель мають подавати історію народів України не тільки як постійне протистояння, конфлікти та війни, а й як історію звичайного сусідства з його повсякденністю, союзами, протистояннями, порозуміннями, спробами співпраці, взаємопроникненням культур тощо.

Зокрема, варто підкреслювати, що протягом історії територія України була тереном співпраці, культурного обміну в різні історичні періоди для багатьох народів.

При поясненні подій минулого, важливим має бути точне і адекватне використання історичних понять і термінів, зокрема таких, як «геноцид», «етноцид», «виселення», «депортація», «анексія», «агресія», «захоплення», «приєднання», «об'єднання» тощо. Учителю історії варто формувати в учнів толерантність в оцінках, вміння виявити дійсні причини конфліктів, не вдаючись до формування «образу ворога» і національної або релігійної нетерпимості. Важливо, щоб учні мали змогу самі дійти висновку з тих чи інших питань, без нав'язування їм певних стереотипів.

Запропоновані Українським центром вивчення історії Голокосту матеріали (посібник та фільм «З Галичини до Ааргау. Доля європейця єврейського походження у ХХ столітті») є актуальними та важливими для вирішення завдань

Під час роботи навчального семінару

творення державної полікультурної нації та громадянського суспільства в Україні.

Події 2013–2015 років посприяли тому, що в українському суспільстві спостерігається посилена увага до проблеми історичної пам'яті. Відбувається прискорена переорієнтація суспільної свідомості на нові цінності, серед яких важливими є полікультурна нація та державність і, тому, у викладанні історії в школі вчитель має так організувати роботу з учнями, щоб в подальшому вони могли і бажали вирішувати завдання зміцнення незалежної державності і формування сучасної політичної нації. Завдання ускладнене тим, що різним регіонам України (умовно розділеним на Центр — Схід — Захід) притаманні різні версії історичної пам'яті.

Важливим для формування історичної пам'яті молодих громадян України є те, що і підручники з історії, і вчитель мають подавати історію народів України не тільки як постійне протистояння, конфлікти та війни, а й як історію звичайного сусідства з його повсякденністю, союзами, протистояннями, порозуміннями, спробами співпраці, взаємопроникненням культур тощо.

Зокрема, варто підкреслювати, що протягом історії територія України була тереном співпраці, культурного обміну в різні історичні періоди для багатьох народів.

При поясненні подій минулого, важливим має бути точне і адекватне використання історичних понять і термінів, зокрема таких, як «геноцид», «етноцид», «виселення», «депортація», «анексія», «агресія», «захоплення», «приєднання», «об'єднання» тощо. Учителю історії варто формувати в учнів толерантність в оцінках, вміння виявити дійсні причини конфліктів, не вдаючись до формування «образу ворога» і національної або релігійної нетерпимості. Важливо, щоб учні мали змогу самі дійти висновку з тих чи інших питань, без нав'язування їм певних стереотипів.

Запропоновані Українським центром вивчення історії Голокосту матеріали (посібник та фільм «З Галичини до Ааргау. Доля європейця єврейського походження у ХХ столітті») є актуальними та важливими для вирішення завдань творення державної полікультурної нації та громадянського суспільства в Україні.

Для того, щоб познайомити вчителів з цими навчальними матеріалами ми, викладачі кафедри суспільно-гуманітарної освіти Харківської академії неперервної освіти Дух Л. І. та Губіна С. Л., вирішили провести навчальний семінар — методичну студію, присвячений використанню в

навчально-виховній роботі документального фільму в контексті вивчення історії.

Пропонуємо наш варіант проведення такої методичної студії:

**План проведення методичної студії
для керівників районних та міських методичних
об'єднань учителів історії**

Тема: Сучасні підходи до використання історичних та методичних матеріалів та документального фільму «З Галичини до Ааргау. Доля європейця єврейського походження у ХХ столітті» під час викладання шкільних історичних курсів та в позаурочній роботі з учнями ЗНЗ.

Мета: поглиблення, розширення й оновлення професійних знань, умінь і навичок вчителів історії

Завдання:

1. Підвищити рівень обізнаності вчителів історії щодо використання відеоматеріалів на уроках;
2. Визначити особливості використання відеоматеріалів під час викладання шкільних історичних курсів;
3. Удосконалити вміння аналізувати відеоматеріали;
4. Формувати здатність до інтерпретації складних, контрверсійних історичних подій.

Зміст методичної студії для керівників районних та міських методичних об'єднань учителів історії був складений таким чином, щоб вчителі отримали основну інформа-

цію про масштаби Голокосту, осмислили його наслідки для Європи і світу в цілому, зрозуміли, що тема геноциду й окупаційна політика на території Східної Європи, України, може стати логічним продовженням обговорення питань з прав людини, толерантності, поваги до життя, культури, свободи інших та змогли проводити роботу з учнями щодо збереження пам'яті на місцевому рівні.

Маючи досвід роботи в системі післядипломної педагогічної освіти, ми вирішили застосувати під час проведення методичної студії активні та інтерактивні (мозковий штурм, дискусії, роботу в малих групах) методи і прийоми.

Для надання теоретичної інформації ми використали посібник з історичними та методичними матеріалами. Значний інтерес в учителів викликав розділ про життя єврейських громад на східній Галичині та українсько-єврейські взаємини (матеріал I розділу та додаткові факти з історії українсько-єврейського співжиття на теренах Східної Галичини).

У IV розділі «Вшанування пам'яті про Голокост. Дилеми у викладанні», запропонованих Українським центром вивчення історії Голокосту матеріалах дуже зрозуміло та доступно розкриті питання щодо місця історичної пам'яті для побудови правдивої картини історії України ХХ століття. Особливо важливими, як відзначили учасники методичної студії для вчителів історії, є рекомендації та поради здійснення освітніх заходів щодо вшанування жертв Голокосту на прикладах локальної історії (с. 56–58).

Програма роботи методичної студії керівників Р(М)МО вчителів історії

№ з/п	Назва заходу	Орієнтований час
Блок 1. Організаційний		
I	1. Реєстрація учасників методичної студії. Огляд виставки навчально-методичної літератури.	09.30–10.00
	2. Відкриття методичної студії, визначення мети та завдань роботи.	10.00–10.05
Блок 2. Теоретичний		
II	1. Історичне мислення як засіб формування особистості, її інтелекту та творчих здібностей.	10.05–10.15
	1.1. Рефлексія	10.15–10.25
	2. Методика розвитку історичного мислення засобами наочності.	10.25–10.35
	2.1. Рефлексія	10.35–10.45
Блок 3. Науково-практичний		
III	1. Перегляд і обговорення документального фільму «З Галичини до Ааргау. Доля європейця єврейського походження у ХХ столітті»	10.45–11.45
	2. Робота в групах. Розробка рекомендацій щодо використання документального фільму в навчально-виховному процесі ЗНЗ.	11.45–12.10
	3. Круглий стіл: презентація рекомендацій, напрацьованих у групах, обговорення.	12.10–12.30
Блок 4. Інформаційно-методичний		
IV	1. Освітні проекти Українського центру вивчення історії Голокосту.	12.30–12.40
	2. Інформація про проведення щорічного конкурсу дослідницьких та творчих робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І.Б.Медвинського для учнів середніх загальноосвітніх закладів України.	12.40–12.45
Блок 5. Підсумковий		
V	Відкритий мікрофон: Підбиття підсумків роботи методичної студії.	12.45–13.00

Співжиття української та єврейської громад до Другої світової війни, історія порятунку Ісаака Штейгера, побудова та відновлення після пошкодження вандалами Меморіалу у Великих Мостах — яскравий приклад для розуміння того, що єврейський народ, його буденне життя, культурні, освітні, економічні, побутові надбання є невід'ємною та важливою складовою історії всієї України.

Документальний фільм Сюзани й Петера Шайнерів «З Галичини до Ааргау. Доля європейця єврейського походження у ХХ столітті» є важливою складовою навчальних матеріалів. Робота з документальними відеосвіченнями вимагає від вчителів певних вмій щодо їх застосування в навчально-виховному процесі. Зокрема, обмеженість навчального часу на уроці потребує попередньої підготовки учнів до сприйняття, щоб документальні матеріали та свідчення діти розуміли в контексті історичних подій, які відбувалися і на Україні, і в Європі, і в світі та прослідковували зв'язок минулого й сучасності. Учитель має вміти користуватися комп'ютерною програмою для різки уривків фільму, щоб раціонально використовувати час уроку, щоб підібрати найважливіші сюжети. Можна рекомендувати вчителям коментований перегляд відібраних епізодів документального фільму. А при вивченні елективних курсів чи факультативів є можливість переглянути матеріали в повному обсязі.

Учителі відзначили, що список орієнтовних проблемних питань до фільму (с.91) є важливою основою для про-

ведення дискусії з учнями. Логічним завершенням якої може бути запропоноване учням завдання щодо виявлення подібних людських історій в своїх місцевостях, організація пошукової роботи та увічнення пам'яті.

Подібні історії, як доля Ісаака Штейгера — Єжи Чарнецькі, є, мабуть, в усіх містах, містечках та селах України, тому ці навчальні матеріали, грамотно використані вчителями мають сприяти встановленню історичної пам'яті, і завдання вчителя — «перетворити цифри на людей», бо кожна людська доля є особливою і неповторною.

Ми вважаємо, що опрацьовані учителями під час методичної студії матеріали, є одночасно інструментом для їх самовдосконалення як інтелектуального, так і особистісного розвитку і, новими можливостями в розв'язання дилемних питань історії України в навчально-виховній діяльності. Учитель має висвітлювати позитивний досвід участі в громадському житті, використовуючи приклади вітчизняної та світової історії, формуючи в учнів розуміння потреби в толерантності та стійке негативне ставлення до расизму, ксенофобії, дискримінації в сучасному суспільстві.

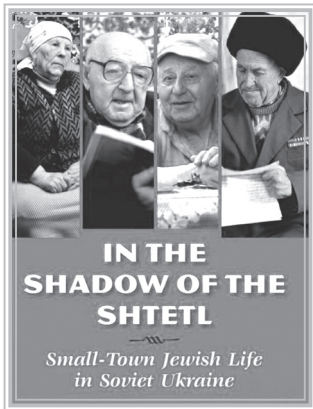
Людмила Дух,

Харківська академія неперервної освіти

НОВИНИ БІБЛІОТЕКИ ЦЕНТРУ

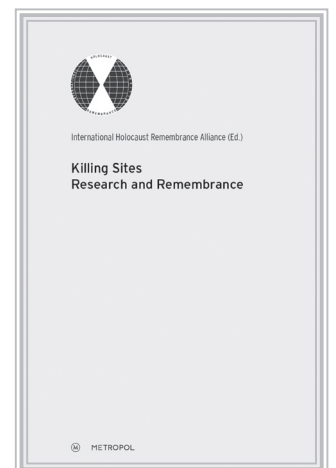
Veidlinger, Jeffrey. In the Shadow of the Shtetl: Small-Town Jewish Life in Soviet Ukraine. — Bloomington: Indiana University Press, 2013. — Pp. xxxiv, 385. (Англійською мовою).

Джеффри Вейдлінгер демонструє, що сьогоденні уявлення про історичний штетл — єврейське містечко — насправді є радше продуктом уяви та ностальгії, яка замістила сутність справжнього штетлу. Він критикує науковців попередніх десятиліть, які сприяли створенню уяви штетлу як одної великої родини, що насправді є конструкцією, яка ґрунтується на літературних пам'ятках. У своїй книзі «У тіні штетлу: єврейське життя в містечках Радянської України» Вейдлінгер, спираючись на усноісторичні джерела про життя та загибель штетлів під час нацистської окупації, описує, як євреї дотримувалися їхніх звичаїв та релігії напередодні німецького вторгнення та як це життя зникло внаслідок Голокосту. Автор зібрав свідчення в понад 400 колишніх мешканців штетлів, які сприймали своє минуле зовсім інакше, ніж західноєвропейські євреї, адже вони не переживали депортацій у опечатаних вагонах та знищення в газових камерах, та, відповідно, не сприймали те, що нині історики називають «Голокост від куль», як щось принципово відмінне від погромів, які їм довелося пережити раніше. Книга являє собою важливий крок до корегування наших сучасних уявлень про історичний феномен штетлу.

Killing Sites — Research and Remembrance. Ed. International Holocaust Remembrance Alliance, Co-Ed.: Steering Committee: Dr. Thomas Lutz, Dr. David Silberklang, Dr. Piotr Trojański, Dr. Juliane Wetzel, Dr. Miriam Bistrovic. IHRA series, vol. 1, 2015. — 234 p. (Англійською мовою).

Понад 2 мільйона євреїв під час Голокосту були вбиті шляхом розстрілів у багатьох тисячах місць масових убивств у всій Європі. Міжнародний альянс увічнення пам'яті жертв Голокосту має на меті підвищити обізнаність суспільства про важливість пам'ятання цього аспекту Голокосту шляхом об'єднання зусиль організацій та людей, які займаються вивченням цієї теми. Ця публікація під назвою «Місця масового вбивства — дослідження та увічнення пам'яті» містить відомості про нещодавню активність, яка відбувається щодо даної тематики як стосовно дослідження, так і польової роботи з вивчення місць масових вбивств. Окрему увагу в збірнику приділено вивченню таких місць та збереженню пам'яті жертв Голокосту в сучасній Україні.

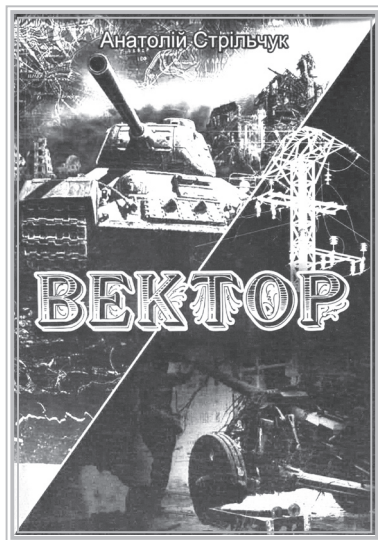

Горобчук, Анатолий. Еврейские святыни Бердичева. Экскурс в прошлое, рассказ о настоящем. — Житомир, ПП «Рута», 2013. — 120 с., ил.

Город-монастырь, город-крепость, Волынский Иерусалим, Малый Иерусалим — все это о Бердичеве, городе, имеющем многовековую историю. В этой книге рассказывается о еврейских святынях и истории бердичевского еврейства, которое на протяжении двух столетий составляло большую часть жителей этого украинского местечка. Отдельная часть книги посвящена описанию трагической истории уничтожения бердичевского еврейства в годы Второй мировой войны и памятным местам в городе и его округе, связанным с историей Холокоста.

Цвіра, Ігор. Життя, обпалене війною. Краєзнавче дослідження подій у Володарськ-Волинському районі під час Великої Вітчизняної війни. — Новоград-Волинський, 2010. — 40 с., іл.

Ця книга є мікроісторичним дослідженням подій у Володарськ-Волинському районі в добу Другої світової війни та нацистської окупації регіону. У ній розглядаються перебіг воєнних дій на теренах краю, життя та боротьба місцевого населення в часи нацистської навали, структура окупаційного режиму та його місцевих допоміжних формувань, окремі аспекти політики окупантів, питання руху опору. Окремі сторінки книги присвячено розгляду трагічної долі місцевого єврейського населення району та його переслідувань і вбивств за часів нацистської окупації.

Стрільчук, Анатолий. Вектор. Художньо-документальна повість. — Шепетівська міжрайонна друкарня, 2010. — 252 с., іл.

Книга присвячена рокам Другої світової війни та німецької окупації Житомирщини, зокрема Баранівського району. Художнє оповідання про різноманітні сторони життя та подій за часів окупації фокусується передусім на політиці переслідувань, знущань, експлуатації та грабунку місцевого цивільного населення краю, та, зокрема, на систематичному винищенні єврейського населення регіону, а також на використанні окупаційною владою місцевих допоміжних поліцейських органів та ступеня їхньої залучення до Голокосту. Оповідь ґрунтується на матеріалах архівно-кримінальних справ повоєнних судових процесів над тими представниками місцевого населення, хто був задіяний у роботі окупаційних каральних органів.

ОГОЛОШЕННЯ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Інформаційний лист

29 жовтня 2015 року

Центр українознавства філософського факультету проводить Міжнародну наукову конференцію
«Українство в контексті світових цивілізаційних процесів»,
присвячену 15-річчю Центру українознавства
Конференція відбудеться за адресою: м. Київ, вул. Володимирська, 60
Головний корпус університету

Робота відбуватиметься за наступними напрямками: • Теоретико-методологічні проблеми розвитку українства в контексті світових цивілізаційних процесів; • Трансформація цивілізаційної ідентичності громадян України; • Українство і європейський цивілізаційний простір:	взаємодія в минулому та сьогодні; • Українська еліта в процесах консолідації нації та цивілізаційного вибору України; • Національно-культурні надбання українства в цивілізаційному поступі; • Події Євромайдану та російська агресія проти України в

контексті цивілізаційних процесів;

- Закордонне українство в процесах цивілізаційних перетворень.

Робочі мови конференції — українська, англійська.

Заявку на участь у конференції разом із текстом доповіді просимо надіслати до 30 вересня 2015 року на адресу:

E-mail: uaznav-conference@ukr.net

Формуляр заявки учасника додається

Вимоги до оформлення статей див. наприкінці інформаційного листа.

Увага: оргкомітет залишає за собою право відхилити заявки та матеріали, які не відповідають тематиці конференції та вимогам до оформлення статей.

Організаційний внесок для участі в конференції (витрати на оргзаходи та друк матеріалів) складає 300 гривень. Доктори наук, які беруть участь у конференції, від сплати оргвнеску звільнюються. Кошти слід перерахувати на рахунок Київського національного університету імені Тараса Шевченка:

01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

р/р 31252302214095 в ГУ ДКСУ м. Києва

Код банку 820019

Код ЄДРПОУ 02070944

Призначення платежу: «П.І.Б. учасника, назва конференції».

Прохання здійснювати оплату лише після підтвердження оргкомітетом включення заявки до програми конференції.

Публікація статей планується після проведення конференції в збірнику наукових праць «Українознавчий альманах», затвердженому ДАК України як фахове видання із

Заявка на участь у Міжнародній науковій конференції «Українство в контексті світових цивілізаційних процесів»:	
Прізвище, ім'я, по батькові (повністю)	
Науковий ступінь, вчене звання	
Місце роботи, посада	
Назва доповіді	
Напрямок, до якого належить доповідь (з перелічених в оголошенні)	
Електронна адреса	
Телефон	
Анотація виступу (статті) обсягом до 1 тис. знаків.	

4-х напрямків: філософія, політологія, історія, філологія.

У зв'язку з вимогами ДАК України та необхідністю перереєстрації «Українознавчого альманаху» як фахового збірника до статті слід додати резюме англійською мовою, яке повинне відповідати вимогам, що висувуються до наукових публікацій англійською мовою, обсягом не менше 8 тис. знаків.

Прізд і перебування в Києві — за рахунок учасників конференції. За необхідності оргкомітет конференції може забезпечити проживання за кошти учасників.

Контактна інформація Центру українознавства філософського факультету:

Адреса: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, кім. 105.

Контактні телефони: (044) 239-34-96 ; (044) 239-34-10, (067) 968-36-12, Сорочук Людмила Василівна.

Вимоги до оформлення текстів доповідей: мова українська, обсяг до 20 тис. знаків з пробілами, шрифт Times New Roman, формат RTF або Word 2003 (.doc), кегль 14, міжрядковий інтервал 1,5.

Текст має включати: 1. шифр УДК; 2. Прізвище автора та назву статті; анотацію та ключові слова *українською мовою*; 3. Прізвище автора, назву статті, анотацію та ключові слова *англійською мовою*; 4. Прізвище автора, назву статті, анотацію та ключові слова *російською мовою*.

До статті окремо додається *резюме англійською мовою*, яке повинне відповідати вимогам, що висувуються до наукових публікацій англійською мовою, обсягом не менше 8 тис. знаків.

Оформлення бібліографічного опису літератури — згідно з вимогами ВАК України (див. сайт Центру українознавства: www.uaznavstvo.univ.kiev.ua, рубрика «Стандарти подачі інформації»). Посилання — у тексті в квадратних дужках. Перелік використаних джерел та літератури подається наприкінці тексту *в алфавітному порядку*. При посиланні на архівні джерела *одиноцею опису є архівна справа*. Таким чином, посилання на джерело в тексті має виглядати так: [5, с. 12] в разі посилання на друковані праці або [17, арк. 31зв.] для архівних документів, де перша цифра — це позиція джерела в переліку. Якщо посилання здійснюється на декілька видань, вони розділяються крапкою з комою, наприклад: [4, с. 8; 11, с. 27]. Посилання на багатотомні видання під однією назвою виглядатимуть так: [3, т.2, с. 725].

Рисунки та фотографії слід подавати кожен окремим файлом у форматі .jpg або .tiff. Діаграми слід подавати окремим файлом у форматі .xls програми Excel (кожну на окремому аркуші). При цьому також діаграми та рисунки мають бути підписані і вставлені в текст статті.

НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

«ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА ТА ДОЛІ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ В СХІДНІЙ ЄВРОПІ».

ПРИСВЯЧУЄМО СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ

МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Історію Другої світової війни на теренах України та її усього колишнього Радянського Союзу вивчено вкрай недосконало. Дослідження радянських учених були, зазвичай, тенденційними, ідеологічно заангажованими. Учені Європи та Америки майже не мали доступу до багатьох архі-

вів, тому й їхні тексти не можуть претендувати на повноту. Надзвичайно мало досліджені долі мирного населення в цей період.

Відтак, пропонуємо провести міжнародну конференцію та зібрати на неї провідних істориків Другої сві-

тової війни. Одним з найважливіших завдань зустрічі вбачаємо висвітлення малодосліджених аспектів проблематики: радянської окупації західних земель, політики нацистів та радянської влади щодо найменш захищених верств населення (євреї, роми, душевнохворі), життя локальних громад під окупацією тощо. Конференцію присвячуємо світлій пам'яті митрополита Андрея Шептицького, який в міру сил намагався рятувати усіх — українців, поляків, євреїв...

Конференція відбудеться **30 листопада — 1 грудня 2015 року** в Національному університеті «Киево-Могилянська академія» (м. Київ). Робочі мови заходу — українська та англійська.

Організатори — вітчизняні та закордонні інституції, що займаються дослідженням історії ХХ століття.

Пропонуємо науковцям зголошуватися на участь у конференції. Умовою участі є ухвалення організаційним комітетом тез доповідей. **Назву та тези (до 3 сторінок), а також короткі відомості про себе просимо надіслати до 20 вересня на адресу: centerjudaica@gmail.com з поміткою «конференція».**

Плануємо видання текстів доповідей.

Організатори беруть на себе витрати на проїзд вітчизняних дослідників до Києва, проживання в готелі та харчування. Закордонним вченим забезпечимо проживання та харчування.

ВОСЬМИЙ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ СЕМІНАР «ІСТОРИК І ВЛАДА: НАУКОВІ ШКОЛИ, ГЕНЕРАЦІЇ, СПІВТОВАРИСТВА»

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
Відділ української історіографії
ЗАПРОШУЄ

Взяти участь у 8-му теоретико-методологічному семінарі «Історик і Влада: наукові школи, генерації, співтовариства», котрий відбудеться 8 жовтня 2015 р. (з 9.00 до 19.00).

Теми для обговорення:

1. Влада та інтелектуали: механізм взаємодії. Форми й інструменти впливу влади на діяльність інтелектуалів. Участь інтелектуалів у владних структурах, створення ними політичних програм. Психологія творчості істориків. Мотивація, розподіл ролей, міжособистісні відносини в науковому співтоваристві. Стандарти професійності вченого-історика. Стилi лiдерства (авторитарний, колегіальний, анархічний, харизматичний). Формальні й неформальні лідери.

2. Співтовариства та корпорації істориків. Типологія інтелектуальних співтовариств: університет, кафедра, академічна школа, наукова династія, гурток, наукове товариство, журнал тощо. Наукова школа — конструкт Модерну: даність, ідеальний тип, метафора. Схоларна проблематика в академічному дискурсі. Школа-напрямок-течія. Школи в українській історіографії. Наукова школа — владна структура, зв'язка вчитель/учні. Назва школи як елемент її конструювання. Школа-персона (школа В.Антоновича, школа М.Грушевського), школа-локус (Харківська школа істориків, Київська школа), школа-проблема (державницька школа, школа медієвістики, школа романтиків). Схоларна ідентичність історика.

3. Нова морфологія інформаційного суспільства. Процеси в суспільстві як мережа, наукові дисципліни — сукупність мереж. Мережеві наукові школи. Віртуальні майстерні, інтелектуальні клуби. Мережеві проекти — нова форма колективної співпраці. Інтернет-співтовариства істориків. Самоорганізація співтовариств істориків. Вертикальні й горизонтальні моделі комунікацій. Інтернет-новації у сфері популяризації, дослідження історії та історичної освіти. Історик у медійному просторі. Місце і функції істориків в сучасному експертному середовищі.

4. Новітній інструментарій дослідження інтелектуальних співтовариств. Мережевий аналіз. Теорія комунікацій. Традиціологія. Конструювання традицій через механізм примусу. Історіографічна традиція та наукові генеалогії істориків. Теорія генерацій (Х.Ортега-і-Гассет, К.Майнгейм). Покоління як спільнота та соціальна конструкція. Ідейно-ціннісні та соціально-генетичні характеристики поколінь. Генерація — форма групової ідентичності. Міжпоколіннєві комунікації. Старша і молодша генерації в науці: війна чи мир? Історико-поколіннєвий підхід в історіографії. Поколіннева структура історіографічного співтовариства: методи і техніки вивчення. Історико-поколіннєві особливості впливу на наукову поведінку істориків. Політичні та історіографічні місії генерацій істориків.

У межах роботи семінару відбудеться презентація 8-го випуску видання «Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки».

Просимо наразі підтвердити принципову особисту готовність взяти участь у семінарі за адресою: 01001, Київ-1, вул. Грушевського, 4, кімн. 504 або (краще) за електронною адресою: www.vyrsky@yahoo.com, а також надіслати назву своєї доповіді до 25 вересня 2015 р. Розгорнуті варіанти авторських текстів, у разі надання їх на день проведення семінару, можуть увійти до чергового — 9-го випуску «Ейдос'у».

IN MEMORIAM

Наталья Высоцкая (2.06.1970–11.07.2015)

Надежный, светлый, отзывчивый и жизнерадостный человек, который для многих всегда был просто Наташей...

Наташа была (как нелепо писать — была!...) человеком многогранных способностей, дополнявшихся ее любознательностью и стремлением к знаниям. Музыка, танцы, литература, идиш и крымскотатарский языки, история... Именно на этом остановлюсь подробнее. Мы познакомились еще в конце 1990-х, когда еврейская общинная жизнь в Крыму проходила этап оформления и восстановления после десятилетий советского безвременья, и затем в течение нескольких лет мне повезло работать с Наташей бок о бок в музейной программе Хесед. Это были времена энтузиазма и оптимизма, когда казалось, что предстоит очень много узнать, наверстать, исследовать и по крупицам собрать — то, что было прежде растеряно либо намеренно забыто. И в этом Наташа была на своем месте — нечасто можно было встретить лю-

дей, отдававших все душевные усилия поиску фактов, имен, фотографий, личных историй, уникального опыта еврейского прошлого в Крыму минувшего столетия, прошедшего через испытания перестройки жизненного уклада и социальные трансформации, политические репрессии, трагедию Холокоста и удушье государственного антисемитизма...

С Наташей было очень интересно работать. Она впитывала в себя все новое или заново открытое, и при первой же необходимости щедро делилась этими знаниями, будь-то подготовка Хеседом очередного нового издания по истории крымских евреев (а таких изданий с участием Наташи увидело свет немало!) или консультации для именитых историков из Израиля, Германии, США, России, Украины — это то, благодаря чему впоследствии многие занимавшиеся крымскими страницами истории ученые, вспоминая о своих приездах на полуостров, с теплотой и благодарностью вспоминали Наташу Высоцкую и ее поддержку. В их трудах — частичка ее души. Такой же помним ее и мы.

Выражаю соболезнования родным — и зная, как любили Наташу в «Хеседе Шимон», который был для нее словно настоящей семьей, — также коллективу Хесед, ее и нашим общим коллегам и друзьям. Это очень тяжелая утрата... Да будет ее душа завязана в узле вечной жизни!

Михаил Тяглый,

*Украинский центр изучения истории Холокоста
(в 1999–2003 гг. — сотрудник музейной программы БЕЦ «Хесед Шимон»)*

АНОНС НАСТУПНОГО НОМЕРУ

- Літня школа з викладання історії Голокосту в м. Кракові 1–7 липня 2015 року.
- Наукові та навчальні заходи в рамках проекту Центру: «Геноцид ромів (циган) в добу окупації України (1941–1944): дослідження, викладання, увічнення пам'яті» в м. Києві 2 серпня 2015 року.
- Щорічний навчально-методичний семінар-школа для викладачів з історії Голокосту в м. Кіровограді 18–23 серпня 2015 року.
- П'ятий щорічний науковий семінар в Меморіальному та Освітньому центрі «Будинок Ванзейської конференції» (20–25 вересня, м. Берлін).
- Третя Міжнародна конференція «Євреї в етнічній мозаїці Східної Європи» (24–25 вересня 2015 року, м. Харків).
- Нові видання Центру.
- Новини бібліотеки Центру.

Адреса редакції:

Український центр
вивчення історії Голокосту
вул. Кутузова, 8, кім. 109
01011, Київ-11, Україна
Тел./факс: +38 (044) 285-90-30

Редакційна колегія:

Анатолій Подольський
Михайло Тяглый
Михайло Мартиненко
Верстка: *Руслан Руденко*

Видруковано в

ДП «Зовнішторгвидав України»
м. Київ, вул. Воровського, 22,
Тел.: +38 (044) 234-33-04
Наклад: 700 примірників

<http://www.holocaust.kiev.ua>, e-mail: uhcenter@holocaust.kiev.ua

Видання здійснено за підтримки Офісу Ради Європи в Україні.
www.coe.int/web/kyiv